

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΘ. ΡΗΓΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΥΛΑ ΚΟΓΚΟΡΟΖΗ
ΦΙΛΙΠΠΙΑ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΑΘΗΝΑ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1998

ΠΤΥ
ΚΟΓ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Επιβλέπων Καθηγητής:

Αντώνιος Αθ. Ρήγας

Χριστοφούλα Κογκορόζη

Φιλιππία Φιλίππου

ΑΘΗΝΑ

Νοέμβριος 1998

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανθρώπινη κοινωνία είναι ένα δυναμικό σύνολο από συνεργατικές ομάδες. Είναι κύριο χαρακτηριστικό του ανθρώπου, που τον διαφοροποιεί από τα άλλα ζώα, η ικανότητά του να χρησιμοποιεί τη νοημοσύνη του και να συνεργάζεται με άλλους, ώστε να επιτυγχάνει κοινούς στόχους. Μέσα στην πορεία της ανθρώπινης κοινωνίας, από την πρωτόγονη μορφή της μέχρι τη σύγχρονη βιομηχανική και τεχνολογική, συνήθως επιτυγχάνουν τα άτομα και οι λαοί που κατορθώνουν να λύουν προβλήματα με τη συνεργασία.

Το σχολείο του χθες και του σήμερα ήταν και είναι γνωσιοκεντρικό και δασκαλοκεντρικό. Το σχολείο του μέλλοντος έχει ένα πολύ ευρύτερο ρόλο να διαδραματίσει. Η ψυχοκοινωνική υγεία και ολοκλήρωση του ατόμου και η ομαλή του ένταξη σε μια ολοένα και πιο πολύπλοκη κοινωνία πρέπει να αποτελεί κύριο σκοπό και μέλημα του κάθε εκπαιδευτικού συστήματος.

Μια από τις βασικές ανάγκες του παιδιού είναι η ανάγκη να ανήκει σε ομάδες, να γίνεται αποδεκτό και να επηρεάζει άλλους. Η σχολική τάξη αποτελεί μικρογραφία μιας δημοκρατικής κοινωνίας και η συνεργασία σε ομάδες αποτελεί το κλειδί της δημοκρατικής ζωής.

Όμως παρά τη μεγάλη σημασία της συνεργασίας και παρά τις θεωρητικές και ερευνητικές διαπιστώσεις για την αποτελεσματικότητα της στην αύξηση της σχολικής επίδοσης, τη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων και της ψυχικής υγείας, το σχολείο δεν της έχει δώσει ακόμα την ανάλογη θέση στο πρόγραμμα. Τον περισσότερο χρόνο οι μαθητές εργάζονται ανεξάρτητα, χωρίς καμιά αλληλεπίδραση ή βρίσκονται σε συνεχή ανταγωνισμό για βαθμούς, έπαινο ή αναγνώριση.

Σκοπός της μελέτης μας αυτής είναι να τονίσουμε κι εμείς με τη σειρά μας τη σπουδαιότητα της Συνεργατικής Μάθησης την οποία γνωρίσαμε μέσα από την εφαρμογή της στη σχολική τάξη και να ξεπληρώσουμε έτσι μια μικρή δόση από το χρέος που έχουμε απέναντι στα παιδιά.

Χριστοφούλα Κογκορόζη

Φιλίππια Φιλίππου

Νοέμβριος 1998.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	i
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	iii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	v

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1.0 Έννοια της Συνεργατικής Μάθησης - Σε αντιπαραβολή με την Ανταγωνιστική και Ατομική Μάθηση	1
1.1. Χαρακτηριστικά της Συνεργατικής Μάθησης	2
1.2. Πώς επιτυγχάνεται η αλληλεξάρτηση	3
1.3. Έρευνα για τη Συνεργατική Μάθηση – Σπουδαιότητα της	4
1.4. Συνεργατική Μάθηση και επίδοση	6
1.5. Συνεργατική Μάθηση και ψυχική υγεία	10
1.6. Συνεργατική Μάθηση και διαπροσωπικές σχέσεις	12

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
----------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΑΔΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

2.0. Προετοιμασία μαθητών για ανάπτυξη συνεργατικού πνεύματος και απόκτηση συνεργατικών δεξιοτήτων	16
---	----

2.1. Οργάνωση και σύνθεση των ομάδων	20
2.2. Οργάνωση του χώρου	24
2.3. Ετοιμασία σχεδίου μαθήματος	24
<u>ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ</u>	
2.4. Εισαγωγή στο νέο μάθημα	25
2.5. Εργασία στις ομάδες - Επεξεργασία θεμάτων	25
2.6. Ανακοινώσεις ομάδων	27
<u>ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ</u>	
2.7. Αξιολόγηση - Ανατροφοδότηση των ομάδων	27

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ	29
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	33

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

Α' ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μελετώντας την πορεία της ιστορίας του ανθρώπου από εκατομμύρια χρόνια πριν, τον βλέπουμε να ζει στην αρχή μόνος στα δάση και στις σπηλιές, να μετακινείται συνεχώς και να αναζητεί, να στήνει κατοικία ύστερα και να δημιουργεί χωριό. Τι είναι αυτό που τον οδήγησε σε τούτο; Η ανάγκη του, η εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου να συνεργάζεται με άλλους για την ικανοποίηση των δικών του αναγκών και την επίτευξη κοινών στόχων.

Τη σύγχρονη εποχή που την κοινωνία χαρακτηρίζει ένας βιομηχανικός και τεχνολογικός παλμός δυνατός και οι γνώσεις πολλαπλασιάζονται ραγδαία, απαιτούνται αυξημένες δεξιότητες από τον άνθρωπο για νέο τρόπο σκέψης, δραστηριοποίησης και συμπεριφοράς προς το συνάνθρωπο. Τις στάσεις και τις δεξιότητες αυτές καλείται να καλλιεργήσει το σχολείο, στο οποίο πέφτει, κατά τη γνώμη μας και το μεγαλύτερο μερίδιο ευθυνών να καταστήσει το παιδί ικανό να ανταποκριθεί ως πολίτης αύριο στις απαιτήσεις των καιρών.

Το παιδί πρέπει να μάθει να αυτενεργεί, να αυτομορφώνεται, πρέπει να μάθει να ακούει, να κατανοεί, να ανέχεται και να σέβεται το συνάνθρωπό του, να ευαισθητοποιηθεί στα προβλήματα που υπάρχουν

γύρω του, να δέχεται τους άλλους και να συνεργάζεται μαζί τους με ειλικρίνεια.

Στην ανάπτυξη και την καλλιέργεια τούτων των στάσεων αποβλέπει η συνεργατική μάθηση, κύρια μορφή ενεργητικής μάθησης.

Στη μελέτη μας αυτή θα ασχοληθούμε με την έννοια της συνεργατικής μάθησης σε αντιπαραβολή με την ανταγωνιστική και την ατομική μάθηση, θα αναφερθούμε στα χαρακτηριστικά της και τις προϋποθέσεις διασφάλισης αλληλεξάρτησης και συνεργασίας. Θα αναφερθούμε ακόμα σε έρευνες για την αποτελεσματικότητα της συνεργατικής μάθησης στην επίδοση, στην εξασφάλιση της ψυχικής υγείας των μαθητών και την προώθηση των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στη σχολική τάξη καθώς και στους παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητά της. Στο Β' μέρος θα αναπτύξουμε τα στάδια εφαρμογής της Συνεργατικής Μάθησης, τις συνεργατικές δεξιότητες που απαιτούνται για την επιτυχημένη απόδοσή της και θα αναφερθούμε στο ρόλο του δασκάλου που εφαρμόζει τη μέθοδο αυτή και το ρόλο του μαθητή κατά τη διαδικασία της μάθησης. Και τέλος στο Γ' μέρος θα δώσουμε τις προσωπικές μας εμπειρίες από την εφαρμογή της Συνεργατικής Μάθησης στην τάξη και τη συμβολή της στην ένταξη-ενσωμάτωση παιδιών με ειδικές ανάγκες στις κανονικές τάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

~ 1.0. Έννοια της Συνεργατικής Μάθησης σε αντιπαραβολή με την ανταγωνιστική και ατομική μάθηση

Στην καθημερινή ζωή ο άνθρωπος (ο επιστήμονας, ο εργάτης, ο υπάλληλος, ο δάσκαλος, ο μαθητής), είναι αναγκασμένος άλλοτε να συνεργάζεται με άλλους, άλλοτε να ανταγωνίζεται και άλλοτε να εργάζεται μόνος.

Την ίδια συμπεριφορά αναμένουμε και στη σχολική τάξη ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσής της. Βασικά υπάρχουν τρεις τρόποι οργάνωσης της σχολικής τάξης: ο συνεργατικός, ο ανταγωνιστικός και ο ατομικός.

Συνεργατική οργάνωση της τάξης υπάρχει όταν η τάξη είναι χωρισμένη σε μικρές ανομοιογενείς ομάδες που εργάζονται με αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση καθώς και ατομική ευθύνη για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.

Ανταγωνιστική οργάνωση υπάρχει όταν η επίτευξη του στόχου αποκλείει ή περιορίζει την επιτυχία των άλλων, οπότε μιλάμε για νικητές και ηττημένους.

Ατομική οργάνωση υπάρχει όταν ο κάθε μαθητής εργάζεται μόνος του για την επίτευξη των μαθησιακών

στόχων χωρίς να ενδιαφέρεται για την επιτυχία ή αποτυχία των συμμαθητών του.

Μια από τις βασικές ανάγκες του παιδιού είναι η ανάγκη να ανήκει σε ομάδες. Και όμως η παραδοσιακή οργάνωση της σχολικής τάξης παραγνωρίζει αυτή την ανάγκη και θέλει τα παιδιά να μη συνεργάζονται και να μην αλληλεπιδρούν μέσα στην τάξη.

Ο Dewey πίστευε πως η σχολική τάξη πρέπει να αποτελεί μικρογραφία μιας δημοκρατικής κοινωνίας και ότι η συνεργασία σε ομάδες αποτελεί το κλειδί της δημοκρατικής ζωής. Το σχολείο, σύμφωνα με το Dewey, πρέπει να είναι τόπος συνεργασίας, επικοινωνίας, συναναστροφής, ομαδικής εργασίας και ενεργούς συμμετοχής.

↓ 1.1.Χαρακτηριστικά της συνεργατικής μάθησης

Η απλή συνεργασία, η αλληλοβοήθεια και η ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών, ενώ είναι βασικά στοιχεία της συνεργατικής μάθησης, αποδείχτηκε πως δεν αρκούν για να αποκαταστήσουν αποτελεσματική την κατά ομάδες διδασκαλία.

Οι Johnson και Johnson (1989)¹ υποστηρίζουν ότι για να υπάρχει πραγματική και αποτελεσματική συνεργασία πρέπει να συνυπάρχουν τα εξής στοιχεία:

¹ Johnson & Johnson: Impact of goal and resource interdependence on problem-solving success (1989).

- α. θετική αλληλεξάρτηση Τα άτομα συντονίζουν τις προσπάθειες τους για να επιτύχουν κοινούς μαθησιακούς στόχους.
- β. προωθητική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας: Τα μέλη επιδρούν πάνω στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και τα επηρεάζουν.
- γ. κοινωνικές δεξιότητες: Απαιτείται άμεση διδαχή και παροχή ευκαιριών για εξάσκησή τους (ικανότητα για επικοινωνία, στρατηγική, ικανότητα για διευθέτηση συγκρούσεων κλπ.).

Άλλοι θεωρητικοί υποστηρίζουν πως για να υπάρξει συνεργατική μάθηση απαραίτητα πρέπει να υπάρχει ένα μαθησιακό έργο, αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο μέσα σε μικρές ομάδες, ατμόσφαιρα συνεργασίας και αλληλοβοήθειας μέσα σε κάθε ομάδα και προσωπική ευθύνη του κάθε μέλους².

Αυτά τα στοιχεία μέσα στην ομάδα για συνεργατική μάθηση τη διαφοροποιούν από τις παραδοσιακές ομάδες διδασκαλίας, όπου τα παιδιά κάθονταν μεν σε ομάδες, όμως μπορεί να εργάζονταν ατομικά ή ακόμα και ανταγωνιστικά.

1.2. Πώς επιτυγχάνεται η αλληλεξάρτηση και πώς διασφαλίζουμε συνεργασία και συνοχή στην ομάδα

Η θετική αλληλεξάρτηση θεωρείται ως ο πιο σημαντικός παράγοντας για τη δόμηση συνεργατικών συνθηκών. Δημιουργεί μια κατάσταση όπου τα άτομα συντονίζουν

² Davidson N. - Cooperative learning in Mathematics Addison-Wesley Publishing Co. U.S.A. – (1990).

τις προσπάθειές τους για να επιτύχουν κοινούς μαθησιακούς στόχους. Η αλληλεξάρτηση μέσα στην ομάδα μεταξύ των μελών της μπορεί να εξασφαλιστεί με τους παρακάτω τρόπους:

- α. Εάν γίνει επιμερισμός του όλου έργου της ομάδας σε αλληλοσυνδεόμενες επιμέρους δραστηριότητες. Κάθε μια από τις δραστηριότητες αυτές ανατίθεται σε ένα από τα μέλη ή σε υποομάδες (ανά δύο τα μέλη).
- β. Αν υπάρχει επιμερισμός πηγών, υλικού και πληροφοριών μεταξύ των μελών της ομάδας.
- γ. Κατανέμουμε καθήκοντα και ρόλους σε κάθε μέλος της ομάδας.
- δ. Συνδυνάζουμε εξατομικευμένη και συνεργατική εργασία.
- ε. Καλλιεργούμε τις δεξιότητες επικοινωνίας.
- στ. Αξιολογούμε και ενθαρρύνουμε τόσο το γνωστικό αποτέλεσμα όσο και το βαθμό συνεργασίας.

1.3. Έρευνα για τη Συνεργατική Μάθηση

• Σπουδαιότητά της

Το σχολείο είναι ο κύριος φορέας μέσα στην κοινωνία συστηματικής αγωγής και έχει χρέος να εξασφαλίσει σε όλους τους μαθητές τις αναγκαίες συνθήκες που θα επιτρέψουν τη μέγιστη δυνατή εξέλιξη στους τομείς της γνωστικής και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης.

Η παραδοσιακή παιδαγωγική σκέψη και πράξη επικεντρωνόταν στην ατομική μάθηση και στη δυαδική

σχέση δασκάλου-μαθητή, γι' αυτό πολύ λόγος γινόταν για την προσωπικότητα του δασκάλου και σχεδόν καθόλου για τις διαμαθητικές σχέσεις.

Η σύγχρονη παιδαγωγική αναγνωρίζει το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η δυναμική της ομάδας στην αύξηση της σχολικής επίδοσης, στην ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων και στην προαγωγή της ψυχικής υγείας του ατόμου, γι' αυτό και προσπαθεί μέσω αυτής και τη μαθησιακή επίδοση να αυξήσει και τους άλλους τομείς (διαπροσωπικές σχέσεις και ψυχική υγεία) να προάγει.

Οι εισηγητές όσο και οι υποστηρικτές της συνεργατικής μεθόδου στήριξαν τη φιλοσοφία της μεθόδου στην κοινωνική φύση του ανθρώπου. Ψυχοπαιδαγωγοί έκαμαν την παρατήρηση ότι η έμφυτη τάση του ανθρώπου ικανοποιείται στα πλαίσια της συνεργασίας των παιδιών μέσα στις ομάδες.

Η μεγάλη αξία της συνεργατικής μάθησης οφείλεται στο ότι στηρίζεται σε υγιείς παιδαγωγικοψυχολογικές αρχές και ιδιαίτερα στην αρχή της ενεργητικής συμμετοχής και της αυτενέργειας.

Όπως υποστηρίζει ο Cousinet η “καθ’ ομάδας” διεξαγωγή της σχολικής εργασίας στηρίζει τα παιδικά ενδιαφέροντα και καθιστά τη διδασκαλία ευχάριστη. Η μέθοδος αυτή συνδυάζει με επιτυχία την προσωπική συμμετοχή του παιδιού σε μια διδασκόμενη κοινωνία και

συγχρόνως ικανοποιεί την κοινή προσπάθεια των μελών της ομάδας³.

1.4.Συνεργατική Μάθηση και Επίδοση

Το βασικό ερώτημα που απασχόλησε κοινωνικούς ψυχολόγους και παιδαγωγούς είναι, αν η μάθηση σε μικρές ομάδες έχει διαφορετική επίδραση στην παραγωγικότητα γενικά και στη σχολική επίδοση ειδικότερα σε σύγκριση με την ατομική μάθηση και την ανταγωνιστική προσπάθεια.

Σε πρώτη φάση διερευνήθηκε η διαφορική αποτελεσματικότητα των τριών δομών οργάνωσης και συγκεκριμένα η σχέση τους με την επίδοση, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την ψυχική υγεία. Σε δεύτερη φάση διερευνήθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την επίδοση, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την ψυχική υγεία σε σχέση με τις άλλες δομές οργάνωσης⁴

Η συνεργατική οργάνωση θεωρείται ότι είναι η μόνη από τις διάφορες μορφές οργάνωσης της τάξης, που εξασφαλίζει σε όλες τις κατηγορίες των μαθητών μεγαλύτερη ανάπτυξη τόσο στον ακαδημαϊκό τομέα όσο και στο συναισθηματικό και κοινωνικό.

³ Ρήγα Αντ. Αθ. «Θεμελιώδη προβλήματα της διδακτικής Μεθοδολογίας» έκδοση (1997), σελ. 38.

⁴ Χαραλάμπους Ν. «Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη Σχολική Επίδοση» Λευκωσία (1996), σελ. 27.

Η τελευταία μετα-ανάλυση των Johnson (1989) 529 ερευνών κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συνεργατική μάθηση τείνει να επιφέρει ψηλότερες επιδόσεις απ' ό,τι η ανταγωνιστική και η ατομική προσπάθεια.

γιατί όταν μιλάμε για επίδοση και μάθηση

Στα κυπριακά δεδομένα έρευνα που έγινε από τον Χαραλάμπους⁵, με δείγμα 800 μαθητές Ε' δημοτικού, με σκοπό τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της συνεργατικής μάθησης στα Ελληνικά και Μαθηματικά σε σύγκριση με την ατομική μάθηση, έδειξε ότι η συνεργατική ήταν πιο αποτελεσματική από την ατομική δομή οργάνωσης της τάξης και στα Μαθηματικά και στα Ελληνικά.

• *Παράγοντες που επηρεάζουν θετικά την επίδοση και τη νοητική ανάπτυξη των μαθητών με τη Συνεργατική Μάθηση*

Οι ερευνητές της συνεργατικής μάθησης έχουν επισημάνει τους παράγοντες που επηρεάζουν θετικά τη σχέση συνεργατικής μάθησης και επίδοσης. Οι κυριότεροι από τους παράγοντες αυτούς είναι η ενεργοποίηση όλων των μαθητών, η αύξηση του μαθησιακού χρόνου, η αντιπαράθεση απόψεων, η ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων και η ανατροφοδότηση των συμμαθητών. Οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν θετικά τόσο τους αδύνατους μαθητές που εργάζονται σε ανομοιογενείς ομάδες όσο και τους ικανότερους.

⁵ Χαραλάμπους Ν. «Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη σχολική επίδοση» Λευκωσία (1996), σελ. 69-96.

Μέσα στη διαδικασία της διαπροσωπικής επικοινωνίας το άτομο γίνεται άλλοτε πομπός και άλλοτε δέκτης, δάσκαλος και μαθητής. Αυτή η διπλή του ιδιότητα του αποφέρει μαθησιακό όφελος. Ως πομπός ωφελείται, γιατί, όταν μελετά με κίνητρο να διδάξει αυτό που μαθαίνει, το μαθαίνει καλύτερα, γιατί οργανώνει περισσότερο τη σκέψη και τις γνωστικές του δομές. Και ο δέκτης έχει μαθησιακό όφελος, γιατί έχει την ευκαιρία να ενσωματώνει τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις σκέψεις των συμμαθητών του σε μεγαλύτερο βαθμό παρά στην ατομική ή ανταγωνιστική δομή⁶.

Οι έρευνες για τη συνεργατική μάθηση έχουν δείξει επίσης πως η γλωσσική ικανότητα των μαθητών βελτιώνεται σημαντικά μέσα στην ομάδα. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να μιλήσουν πολύ περισσότερο μέσα στην ομάδα παρά σε μια μονολιθικά οργανωμένη τάξη. Ο λόγος τους ακόμα βελτιώνεται και ποιοτικά, γιατί όχι μόνο έχουν την ευκαιρία να μιλήσουν αρκετά αλλά και γιατί τους δίνεται η ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν λειτουργικά τη γλώσσα για πραγματική επικοινωνία: να εκφράσουν το δισταγμό τους, τις υποθέσεις τους, τη διαφωνία τους, να ζητήσουν εξηγήσεις, να διηγηθούν, να τεκμηριώσουν θέσεις. Είναι γενικά αποδεκτό ότι σε τελευταία ανάλυση η ακαδημαϊκή επίδοση βασίζεται στη γλωσσική ικανότητα.

⁶ Χαραλάμπους Ν. "Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη σχολική επίδοση» Λευκωσία (1996).

Η οργάνωση της διδασκαλίας μέσα στα συνεργατικά πλαίσια δεν προάγει μόνο την ακαδημαϊκή μάθηση, αλλά δημιουργεί παράλληλα και συνθήκες που αναπτύσσουν ανώτερες πνευματικές λειτουργίες. Ο Piaget θεωρεί τις εμπειρίες συνεργασίας αναγκαίες για να διαμορφώσει το παιδί σκέψη ανώτερου επιπέδου. Και η ανάπτυξη σκέψης είναι πολύ μεγαλύτερης σημασίας απ' ό,τι η απλή διδασκαλία και η μάθηση γεγονότων.

Διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές που συνεργάζονται στα πλαίσια της ομαδικής προσπάθειας χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό ανώτερες στρατηγικές λογικής επεξεργασίας του μαθησιακού υλικού απ' ό,τι χρησιμοποιούν μαθητές τάξεων με ανταγωνιστικό ή ατομικό τρόπο οργάνωσης της διδασκαλίας.

Τέλος, οι συνεργαζόμενοι μαθητές αναπτύσσουν περισσότερη κριτική σκέψη και ικανότητα να αναλύσουν, να αξιολογούν και να επιλέγουν από τις αντίθετες και αλληλοσυγκρουόμενες ιδέες ή πληροφορίες εκείνες που θα βοηθήσουν περισσότερο στην επίτευξη του κοινού σκοπού.

Η αντιπαράθεση και η σύγκρουση των απόψεων βοηθά όπως τονίζουν οι Piaget και Kohlberg⁷, το άτομο να απαλλαγεί από τον εγωκεντρικό τρόπο σκέψης και συμβάλλει στην επιτάχυνση του ρυθμού της νοητικής και ηθικής ανάπτυξης.

⁷ Ματσαγγούρας Η.Γ. "Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και Μάθηση", εκδόσεις Γρηγόρη Αθήνα (1987), σελ. 21.

1.5.Συνεργατική μάθηση και ψυχική υγεία

Έχει επισημανθεί από το Roff et al. (1972) η σπουδαιότητα των ομαλών κοινωνικών σχέσεων κατά την παιδική ηλικία στη συναισθηματική ανάπτυξη και την ψυχική υγεία του ατόμου⁸. Υπογραμμίζεται ταυτόχρονα και η θετική συμβολή της συνεργατικής οργάνωσης στους τομείς αυτούς.

Μπορούμε να πούμε πιο αναλυτικά ότι η συναισθηματική ανάπτυξη και η ψυχική υγεία επηρεάζεται θετικά μέσω της συνεργατικής μάθησης γιατί:

- * Οι μαθητές παίρνουν μέρος σε κοινό έργο και συζητήσεις και αποκτούν μια αίσθηση σπουδαιότητας και αξίας.
- * Νιώθουν ισότιμοι και συνυπεύθυνοι για τα αποτελέσματα της ομαδικής εργασίας, χαίρονται για την προσφορά τους, αποκτούν θετική εικόνα για τον εαυτό τους και αυτο-εκτίμηση καθώς επίσης και θετικές στάσεις απέναντι στη σχολική εργασία και το σχολικό περιβάλλον γενικότερα.
- * Οι λιγότερο ικανοί μαθητές έχουν την ευκαιρία να προσφέρουν και να γίνουν αποδεκτοί και επίσης να συνειδητοποιήσουν πως δεν απορρίπτονται οι ίδιοι ως πρόσωπα, αλλά οι ιδέες τους, όπως συμβαίνει και με τις ιδέες κάθε άλλου μαθητή. Αυτή η ίση αποδοχή συμβάλλει στην ψυχική υγεία του μαθητή.

⁸ Μатσαγγούρας Η.Γ. «Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και Μάθηση» εκδόσεις Γρηγόρη (1987), σελ. 23.

Απαλλάσσει τα αδύνατα παιδιά από το άγχος της αποτυχίας και μειώνει το αίσθημα της κατωτερότητας.

- * Μέσα στην ομάδα ο μαθητής μαθαίνει να ασκεί και να δέχεται κριτική - θετική ή αρνητική - για τις απόψεις του, να αναγνωρίζει τα λάθη του και να αναθεωρεί θέσεις αστήρικτες και ατεκμηρίωτες. Αυτή η στάση απέναντι στον εαυτό του και στη γνώση οδηγεί σε νοητική και συναισθηματική ωρίμαση.
- * Η επίτευξη του ομαδικού έργου δίνει στο μαθητή ικανοποίηση και παρώθηση για συνεργασία και μάθηση, ενισχύει την ψυχική του υγεία.
- * Μειώνεται σε μεγάλο βαθμό η ανταγωνιστικότητα στην τάξη που δημιουργεί ένα σύστημα χαμένων και νικητών με όλες τις συνέπειες για την ψυχική υγεία των μαθητών αλλά και την καλλιέργεια στάσεων απέναντι στο συνάνθρωπο.
- * Ο άνθρωπος μαθαίνει νέες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, συμπεριφορές και αξίες παρακολουθώντας και μιμούμενος άλλους, που λειτουργούν ως κοινωνικά πρότυπα.

Σύγχρονοι ψυχαναλυτές χρησιμοποιούν ομάδες 5-8 ατόμων για θεραπευτικούς λόγους, επειδή πιστεύουν ότι η ομάδα προσφέρει περισσότερα πρότυπα συμπεριφοράς και περισσότερες ευκαιρίες διαπροσωπικών σχέσεων απ' ότι προσφέρει η κλασική ψυχοθεραπευτική δυάδα ψυχαναλυτή-ασθενή⁹.

⁹ Meyer (1984), Ομαδική Εργασία στο σχολείο.

1.6. Συνεργατική μάθηση και διαπροσωπικές σχέσεις

Οι υποστηρικτές της συνεργατικής οργάνωσης υπογραμμίζουν ιδιαίτερα τη συμβολή της στην κοινωνικοποίηση του αναπτυσσόμενου ατόμου, που είναι ένας από τους βασικούς σκοπούς της σχολικής αγωγής.

Η κοινωνικοποίηση ως σχολική επιδίωξη αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη σημερινή εποχή που το ποσοστό των ατόμων που παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά συνεχώς αυξάνεται.

Το σχολείο μπορεί να προσφέρει και στα άτομα που παρουσιάζουν προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής ευκαιρίες για να ενταχθούν ομαλά στη μαθητική ομάδα.

Η συνεργατική μάθηση συμβάλλει ιδιαίτερα στην κοινωνικοποίηση του αναπτυσσόμενου ατόμου. Ερμηνεύοντας τον εσωτερικό τρόπο λειτουργίας της ομάδας ο Slavin¹⁰ γράφει:

“...όταν οι μαθητές εργάζονται μαζί για να επιτύχουν έναν κοινό σκοπό, η ακαδημαϊκή δουλειά γίνεται μια δραστηριότητα που εκτιμάται από τους συμμαθητές. Όπως ακριβώς η σκληρή δουλειά στον αθλητισμό εκτιμάται από τους συμπαίκτες διότι η επιτυχία ενός μέλους επιφέρει βαθμούς στην ομάδα και το σχολείο, το ίδιο η ακαδημαϊκή δουλειά στις τάξεις συνεργατικής μάθησης εκτιμάται από τους συμμαθητές διότι βοηθά την ομάδα να επιτύχει”.

¹⁰ Slavin R.E.: Cooperative learning (1987).

Με τη συνεργασία στις ομάδες οι μαθητές αποδέχονται και εκτιμούν τη συμβολή των άλλων στο θετικό αποτέλεσμα της ομάδας. Με τον τρόπο αυτό μαθαίνουν ν' αποδέχονται την ιδιαιτερότητα, των ανθρώπων με τους οποίους συνεργάζονται.

Ιδιαίτερα αποτελεσματική έχει αποδεικτική η συνεργατική μάθηση στην υλοποίηση του στόχου της ένταξης-ενσωμάτωσης παιδιών με ειδικές ανάγκες μέσα στις κανονικές τάξεις.

Μέσα στην παραδοσιακή τάξη συνήθως τα παιδιά αυτά περιθωριοποιούνται ή μένουν αβοήθητα. Αντίθετα στη μικρή ομάδα γίνονται αποδεκτά ως ισότιμα μέλη, ενεργοποιούνται και νιώθουν τη χαρά της συμμετοχής και της επιτυχίας. Αρκετές έρευνες έχουν δείξει ότι μέσα στις μικρές ομάδες τα παιδιά αυτά ενίσχυσαν και την αυτοεκτίμησή τους, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και την επίδοσή τους.

Μέσα στην ομάδα δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να καλλιεργήσουν δεξιότητες κοινωνικής συμπεριφοράς, δηλ. δεξιότητες επικοινωνίας, καλλιέργειας κλίματος εμπιστοσύνης και εποικοδομητικής συνεργασίας.

Μέσα στην ομάδα αναπτύσσονται θετικές διαπροσωπικές σχέσεις.

Αναπτύσσεται ομαδική συνείδηση που οδηγεί στη δημιουργία κοινωνικού ήθους των μαθητών. Καλλιεργείται το πνεύμα αλληλεγγύης προς την ομάδα. Η αλληλοϋποστήριξη, η αλληλοεξάρτηση, αναπτύσσουν την ειλικρινή συμπαράσταση και τη φιλική αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Μέσα από τη συνεργατική συμπεριφορά της ομάδας καλλιεργείται και προάγεται η δημοκρατική συμπεριφορά. Με την ανταλλαγή των ρόλων, με την ανάληψη ευθυνών και την εκτέλεση καθηκόντων κατοχυρώνεται το δικαίωμα συμμετοχής, αποδοχής και συνυπευθυνότητας στην πραγμάτωση του κοινού στόχου.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά την εφαρμογή κάθε τρόπου εργασίας και μεθόδου ο εκπαιδευτικός έχει να επιτελέσει ειδικά καθήκοντα κατά τις διάφορες φάσεις της διαδικασίας: πριν από την εφαρμογή της εργασίας στην τάξη, όταν σχεδιάζεται και προγραμματίζεται η εργασία, κατά την εφαρμογή και μετά το πέρας των δραστηριοτήτων της ομάδας, όταν παρουσιάζονται και αξιολογούνται τα αποτελέσματα.

“Το έργο του δασκάλου που εφαρμόζει τη συνεργατική οργάνωση και διδασκαλία διαφέρει κατά πολύ από το έργο του παραδοσιακού τύπου δασκάλου. Στις συνεργατικά οργανωμένες τάξεις δε βρίσκεται στο κέντρο της σκήνης ο δάσκαλος, αλλά η ομάδα, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι ο δάσκαλος μπαίνει στο περιθώριο της δράσης. Η ευθύνη της οργάνωσης, παρουσίασης, καθοδήγησης και αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας παραμένει δική του” (Johnson & Johnson 1981)¹¹.

¹¹ Johnson & Johnson: Effects of cooperative competitive individualistic goal structures on achievement (1981).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΑΔΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

2.0. Προετοιμασία μαθητών για ανάπτυξη συνεργατικού πνεύματος και απόκτηση συνεργατικών δεξιοτήτων

Για να αποδώσει η συνεργατική σχολική εργασία απαιτείται να υπάρχει το κατάλληλο ψυχολογικό κλίμα στην τάξη και να καλλιεργούνται οι ανάλογες στάσεις και αξίες.

- * Συζητούμε με τους μαθητές ποιες στάσεις απέναντι στην ομάδα και στην εργασία της είναι θετικές, ποιες δεξιότητες προάγουν την επικοινωνία, πώς μπορούν να συμβάλουν στην καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης και πώς πρέπει να εκφράζουν τη διαφωνία τους και να προχωρούν στην εύρεση της σωστής λύσης.
- * Δυνατότητες-δεξιότητες που προϋποθέτει η συνεργατική διδασκαλία.

Ο συνεργατικός τρόπος εργασίας είναι πολύπλοκος, γιατί προϋποθέτει ποικιλία ικανοτήτων τις οποίες τα παιδιά πρέπει να ενδιατρίψουν και να συνηθίσουν σταδιακά και συστηματικά.

- * Τα παιδιά πρέπει να αποκτήσουν ικανότητες αναγκαίες για την τεχνική οργάνωση της ομάδας, για την επεξεργασία του διδακτικού υλικού, για τη μορφοποίηση της εργασίας και ικανότητες, αναγκαίες για τη συνοχή και τη λειτουργικότητα της ομάδας.

- * Η εργασία της ομάδας πρέπει να αρχίζει χωρίς χρονοτριβές και να συνεχίζεται απρόσκοπτα χωρίς προβλήματα επικοινωνίας. Έτσι, τα μέλη της ομάδας, πρέπει να είναι σε θέση με συντονισμένες ενέργειες να διαμορφώσουν το χώρο εργασίας σε σύντομο χρονικό διάστημα.
- * Η εργασία 6-7 ομάδων στον ίδιο χώρο μπορεί να δημιουργήσει εύκολα συνθήκες θορύβου που να δυσκολέψουν τη συνέχιση της εργασίας. Γι' αυτό πρέπει όλοι οι μαθητές να εθισθούν σε χαμηλό τόνο φωνής κατά τη συζήτηση στην ομάδα τους. Ο συντονιστής της συζήτησης πρέπει να αναλαμβάνει το ρόλο ελέγχου του θορύβου της ομάδας.
- * Η παροχή πληροφοριών και η διατύπωση απόψεων δε σημαίνει υποχρεωτικά ότι υπάρχει αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας. Στη συνεργατική εργασία δεν έχει θέση η μονόδρομη επικοινωνία κατά την οποία ένα πρόσωπο μιλά και οι άλλοι δέχονται παθητικά τα μηνύματα του. Η επικοινωνία πρέπει να είναι αμφίδρομη και ισότιμη.
- * Οι μαθητές πρέπει να μάθουν να χρησιμοποιούν το α' πρόσωπο για να εκφράζουν ιδέες και να διατυπώνουν καθαρά και ευθέως τις απόψεις τους καθώς επίσης να ζητούν διευκρινίσεις και συμπληρωματικές πληροφορίες.
- * Στην επικοινωνία - στην καλή επικοινωνία - βοηθά η συνεχής επαφή των ματιών. Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι επισημαίνουν ότι με τα μάτια εκφράζουν συχνά οι συνομιλητές συναισθήματα που δε διατυπώνουν

λεκτικά ή ενισχύουν συναισθήματα που διατυπώνονται και με τον τρόπο αυτό δημιουργούν το συναισθηματικό κλίμα μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η συνομιλία.

- * Πέρα από τις ικανότητες που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή και την καλή επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν ικανότητες που βοηθούν στην αποτελεσματική επεξεργασία του έργου που εργάζεται η ομάδα.
- * Η ικανότητα καθοδήγησης του έργου της ομάδας βοηθά τον υπεύθυνο εργασίας της ομάδας να εξακριβώνει αν όλα τα μέλη κατανόησαν τι αναμένεται να κάμουν ως άτομα ή ως ομάδα. Τον βοηθά να καθορίζει σε συνεργασία με τα άλλα μέλη τις διαδικασίες που θα ακολουθήσουν και να υπενθυμίζει τα χρονικά περιθώρια που διαθέτουν.
- * Έχει ακόμα τονιστεί η ανάγκη συμμετοχής όλων των μελών στη συζήτηση. Ο συντονιστής της συζήτησης πρέπει να παρακινεί τους μαθητές να εκφράζουν τις απόψεις τους, τις κρίσεις, τα συναισθήματά τους, να προσφέρουν με προθυμία πληροφορίες, στοιχεία που κατέχουν και να ζητούν διευκρινίσεις και βοήθεια καθώς επίσης να τα προσφέρουν.
- * Η προτροπή για τέτοια συμπεριφορά και η συνεχής ανατροφοδότηση εκ μέρους του δασκάλου συμβάλλουν στην αποτελεσματική εξάσκηση των μαθητών για ενεργό συμμετοχή στο έργο της ομάδας.

- * Πρέπει επίσης να ασκηθούν τα παιδιά να παρουσιάζουν τις θέσεις τους με ακριβολογία, ειρμό και συντομία. Να προβαίνουν σε συσχετίσεις, προβλέψεις και διατύπωση συνεπειών.
- * Ακόμα να αποκτήσουν την ικανότητα για ανακεφαλαίωση των κύριων σημείων μιας ενότητας και τη σύνοψη των συμπερασμάτων, ικανότητες αναγκαίες για τη βαθύτερη επεξεργασία του θέματος και την καλύτερη μορφοποίηση των αποτελεσμάτων της εργασίας.
- * Σκοπός της σχολικής ομάδας δεν είναι μόνο η πετυχημένη επεξεργασία των θεμάτων αλλά και η διατήρηση της συνοχής και της λειτουργικότητας της ομάδας.
- * Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σημασία που έχει στην απόδοση της ομάδας η έκφραση συναισθημάτων αποδοχής, επαίνων, ενθαρρύνσεων και να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός θετικού κλίματος μέσα στην ομάδα.
- * Η ομάδα δεν πρέπει να καταλήγει εύκολα σε συμφωνία για να αποφεύγονται οι δυσκολίες. Πρέπει να μάθουν τα παιδιά να διατυπώνουν αντιρρήσεις, αντιθέσεις, κρίσεις. Πρέπει όμως να μάθουν να κρίνουν απόψεις, θέσεις, όχι να απορρίπτουν τα πρόσωπα που τις εκφέρουν.
- * Εγωκεντρισμός, αλληλοσυγκρούσεις, η μη συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας στις διαδικασίες επεξεργασίας είναι παράγοντες που δυσκολεύουν την

προσπάθεια της ομάδας. Απαιτείται πολύπλευρη ωριμότητα, που αποκτάται σταδιακά με το χρόνο και τις κατάλληλες εμπειρίες.

- * Όλες αυτές τις δεξιότητες οφείλει ο δάσκαλος να διδάξει συστηματικά και τα παιδιά να ασκηθούν σ' αυτές.

2.1.Οργάνωση και σύνθεση των ομάδων (αριθμός, ανομοιογένεια φύλου και ικανότητας, ρόλοι μαθητών)

Κατά τη συνεργατική εργασία το μαθητικό δυναμικό οργανώνεται σε μικρότερες ομάδες. Το θέμα του αριθμού των μελών της σχολικής ομάδας έχει απασχολήσει έντονα τον κλάδο της κοινωνικής ψυχολογίας που ασχολείται με τις μικροομάδες.

Τα παιδιά μικρής ηλικίας δε συνεργάζονται ικανοποιητικά κυρίως λόγω του εγωκεντρισμού τους. Διακεκριμένοι παιδαγωγοί και ψυχολόγοι, όπως ο Cousinet και ο Piaget, υποστηρίζουν ότι παιδιά κάτω της ηλικίας των 8-9 χρονών μόνο προδιαθέσεις παρουσιάζουν για ομαδικές συνεργατικές δραστηριότητες. Έτσι, τα παιδιά αυτής της ηλικίας αρχίζουν με προσυνεργατικές δραστηριότητες και με μικρό αριθμό παιδιών σε κάθε ομάδα, 2-3 και σταδιακά αυξάνουμε τον αριθμό των μελών. Συνήθως προτείνονται για τις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού σχολείου και τη μέση εκπαίδευση ομάδες των 4-6 μαθητών.

Εκτός από την ηλικία, ένα δεύτερο κριτήριο για τον καθορισμό του αριθμού των μελών της ομάδας είναι και ο χρόνος που διατίθεται για τη διεκπεραίωση της εργασίας. Οι πολυπληθείς ομάδες χρειάζονται περισσότερο χρόνο για την επεξεργασία των θεμάτων. Όμως και η δημιουργία πολλών ολιγομελών ομάδων δυσκολεύει το καθοδηγητικό έργο του δασκάλου.

Ένα θέμα σχετικό με το σχηματισμό των ομάδων είναι η σύνθεση των ομάδων.

Συνήθως την κατανομή των μαθητών σε ομάδες την κάνει ο δάσκαλος, λαμβάνοντας υπόψη του τις προτιμήσεις των μαθητών - όπου είναι δυνατόν - αλλά και τις μαθησιακές ικανότητές τους.

Με βάση το κριτήριο της μαθησιακής ικανότητας μπορούν να δημιουργηθούν ομάδες ομοιογενείς είτε ανομοιογενείς. Δημιουργώντας ομοιογενείς ομάδες, οι αδύνατοι μαθητές στιγματίζονται συγκεντρωμένοι σε μια ομάδα με αποτέλεσμα μήτε να καταβάλλουν καμιά προσπάθεια, ίσως μήτε να βοηθούνται και με όλα τα ψυχολογικά επακόλουθα (χαμηλή αυτοεικόνα, αίσθημα μειονεκτικότητας και μη αποδοχής, αντίδραση).

Μη ικανοποιητικά αποτελέσματα των ομοιογενών τμημάτων και ομοιογενών ομάδων της τάξης έστρεψαν την προσοχή των παιδαγωγών στη δημιουργία ανομοιογενών ομάδων μέσα στις ανομοιογενείς τάξεις.

Η ανομοιογένεια ικανοτήτων και διαφερόντων αποδεικνύεται σημαντικός παράγοντας μάθησης για μαθητές κάθε πνευματικού επιπέδου.

Η σύνθεση των ομάδων είναι καλό να αλλάζει 2-3 φορές το χρόνο, για να έχουν την ευκαιρία όλοι οι μαθητές της τάξης να έλθουν σε επαφή με περισσότερους συμμαθητές τους, αλλά και για να μη δημιουργηθούν ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ των ομάδων. Συχνές αλλαγές δε βοηθούν να δημιουργηθούν συνεκτικοί δεσμοί μεταξύ των μελών των ομάδων.

• *Ρόλοι των μαθητών στην ομάδα*

Πρωταρχικό στοιχείο της συνεργατικής οργάνωσης είναι και η κατανομή ρόλων στα μέλη της ομάδας, με σκοπό τη διευκόλυνση του έργου της ομάδας. Τέτοιοι ρόλοι είναι: του συντονιστή, του γραμματέα, του αναγνώστη, του υπεύθυνου εργασίας, του ακαδημαϊκού βοηθού κ.ά. Τους ρόλους αυτούς τους αναλαμβάνουν εκ περιτροπής όλοι οι μαθητές.

Συντονιστής: Έργο του συντονιστή είναι να συντονίζει τη συζήτηση, να ελέγχει το θόρυβο της ομάδας και να ζητά από όλα τα μέλη να εκφράζουν τις απόψεις τους, παροτρύνοντας όσους διστάζουν.

Υπεύθυνος εργασίας: Κατανέμει το υλικό, εξακριβώνει αν όλα τα μέλη έχουν κατανοήσει το έργο που ανέλαβαν και αν ασχολούνται και προωθούν την εργασία τους.

Γραμματέας: Καταγράφει την τελική έκθεση της εργασίας, το αποτέλεσμα της συλλογικής εργασίας.

Αναγνώστης: Διαβάζει το έντυπο υλικό, τις οδηγίες και τις πληροφορίες, τα θέματα που τους έχουν δοθεί.

Ακαδημαϊκός βοηθός: Έργο του είναι να προσφέρει βοήθεια σε όσους συναντούν δυσκολίες, να ενθαρρύνει και να επαινεί κάθε προσπάθεια. Αντικαθιστά σε κάποιο βαθμό το δάσκαλο στην ομάδα, γι' αυτό ο ρόλος αυτός δεν πρέπει να ανατίθεται σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Ανάλογα με τη φύση της εργασίας και τον αριθμό των μελών της ομάδας οι ρόλοι αυτοί μπορεί να συμπτυχθούν (γραμματέας-αναγνώστης, υπεύθυνος εργασίας-ακαδημαϊκός βοηθός). Πρέπει όμως να καταβάλλεται προσπάθεια ώστε όλοι οι μαθητές στην ομάδα να αναλαμβάνουν κάποια αρμοδιότητα, για να μην υπάρχουν μέσα στην ομάδα υπεύθυνα και ανεύθυνα μέλη.

Η ανάμειξη του δασκάλου στην καθοδήγηση και επίλυση των προβλημάτων πρέπει σταδιακά να περιορίζεται. Ευθύνη για τυχόν παραλείψεις ή κακή λειτουργία της ομάδας μπορεί να ζητά από το υπεύθυνο μέλος και γενικά να καθιστά υπεύθυνη την ομάδα για τη

συμπεριφορά των μελών της. Αυτό αποδίδει στην ομάδα και την ανάλογη “εξουσία” ελέγχου των μελών της.

2.2.Οργάνωση του χώρου

Τα μέλη της ομάδας πρέπει να έχουν τη δυνατότητα της άμεσης και εύκολης επαφής - οπτικής και λεκτικής επικοινωνίας - χωρίς να ενοχλούν τις διπλανές ομάδες. Επιτυγχάνεται αυτό με την ένωση ανά δύο των θρανίων. Οι μαθητές πρέπει να έχουν σχετική ευρυχωρία και ελευθερία στις κινήσεις.

2.3.Ετοιμασία σχεδίου μαθήματος

- * Κατά την προετοιμασία του μαθήματος ο δάσκαλος καθορίζει με ακρίβεια τη συγκεκριμένη ενότητα που θα επεξεργαστούν οι μαθητές.
- * Θέτει με σαφήνεια τους στόχους που επιδιώκονται - στόχοι γνωσιολογικοί, συναισθηματικοί και συνεργατικοί = (αναμενόμενες μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς).
- * Οργανώνει με τέτοιο τρόπο την εργασία των ομάδων και το υλικό που θα χρησιμοποιήσουν οι μαθητές, ώστε να δημιουργεί αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών των ομάδων.
- * Τονίζεται ο τρόπος αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας. Η αξιολόγηση πρέπει να στηρίζεται στην επιτυχία των γνωσιολογικών στόχων και στον τρόπο λειτουργίας της ομάδας μέσα στα συνεργατικά πλαίσια.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

2.4.Εισαγωγή στο νέο μάθημα με όλη την τάξη

Στην πρώτη αυτή φάση του μαθήματος γίνεται παρουσίαση του θέματος, της νέας ενότητας, διευκρινίζονται οι στόχοι του μαθήματος, επεξηγούνται οι νέες έννοιες και καταβάλλεται προσπάθεια για δημιουργία κατάλληλου κλίματος εργασίας.

Διατυπώνονται και διασαφηνίζονται τα θέματα που θα αναλάβουν οι ομάδες, ώστε να γίνουν κατανοητά από όλους. Στο στάδιο αυτό γίνεται αναφορά στον τρόπο που θα εργαστούν, στα μέσα και υλικά που θα χρειαστούν και στην αναμενόμενη συμπεριφορά κατά τη συνεργασία τους στις ομάδες. Τονίζονται τα κριτήρια αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας: - το έργο που θα επιτύχουν και ο τρόπος λειτουργίας της ομάδας.

Είναι σημαντικό για τα παιδιά να νιώθουν ότι ο δάσκαλος τους είναι εκεί, σύμβουλος και καθοδηγητής της προσπάθειάς τους.

2.5.Εργασία στις ομάδες - Επεξεργασία θεμάτων

(Διάφοροι τρόποι αλληλεξάρτησης. Συνδυασμός ατομικής και συνεργατικής μάθησης)

Αφού λοιπόν παρουσιαστεί η νέα ενότητα και γίνουν οι απαραίτητες επεξηγήσεις, προτρέπονται οι ομάδες να εργαστούν.

Ασχολούνται με το θέμα, δίνουν πληροφορίες, δέχονται εισηγήσεις, εκφράζουν απόψεις, ενθαρρύνονται, βρίσκουν λύσεις, οδηγούνται σε αποτελέσματα.

Για να εξασφαλιστεί αλληλεξάρτηση μέσα στην ομάδα μπορεί να γίνει καταμερισμός της εργασίας. Κάθε μέλος αναλαμβάνει να επιτελέσει ένα μέρος της εργασίας που έχει ανατεθεί στην ομάδα. Αν χρειαστεί, ζητά βοήθεια από άλλα μέλη της ομάδας. Όταν τα μέλη της ομάδας διεκπεραιώσουν την ατομική τους εργασία, την παρουσιάζουν στην ομάδα τους, συζητούν μαζί και συνθέτουν την ομαδική τους εργασία.

Η χρήση επίσης του ίδιου υλικού από όλα τα μέλη της ομάδας δημιουργεί κλίμα αλληλεξάρτησης μέσα στην ομάδα που εργάζεται ίδιο ή διαφορετικό θέμα.

• *Καθοδήγηση της ομαδικής εργασίας*

Καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας των ομάδων ο δάσκαλος παρακολουθεί το έργο των ομάδων, προσφέρει βοήθεια, καθοδηγεί, ενισχύει τις ομάδες. Μπορεί ακόμα να ενεργεί ως σύμβουλος και να υποδεικνύει διαδικασίες συνεργασίας και επίλυσης προβλημάτων. Η καλύτερη ώρα για να διδαχθούν συγκεκριμένες διαδικασίες και ικανότητες είναι όταν προκύψει ανάγκη.

Όσο μικρότερης ηλικίας και ασυνήθιστες στο συνεργατικό τρόπο εργασίας είναι οι τάξεις τόσο ενεργητικότερος είναι και ο καθοδηγητικός ρόλος του

δασκάλου. Σταδιακά οπισθοχωρεί και παρακολουθώντας διακριτικά αφήνει τους μαθητές να αυτενεργούν, ως άτομα ελεύθερα και υπεύθυνα.

2.6. Ανακοινώσεις ομάδων - Γενική συζήτηση

Όταν οι ομάδες ολοκληρώσουν την εργασία τους, σε χρόνο καθορισμένο, η τάξη επανασυντίθεται.

Παρουσιάζονται οι εργασίες των ομάδων, επεξηγείτε ο τρόπος με τον οποίο εργάστηκαν και τα μέσα που χρησιμοποίησαν, γίνεται συζήτηση, καλόπιστη και εποικοδομητική κριτική, ακούγονται απόψεις και σημεία που τυχόν κάποιες ομάδες δεν είχαν επισημάνει και διαμορφώνεται έτσι το γενικό συμπέρασμα, το οποίο πρέπει να συσχετιστεί με το αρχικό θέμα, ως ανακεφαλαίωση, συνόψιση του θέματος. Η κατάληξη σε γενικά συμπεράσματα είναι αποτέλεσμα της συλλογικής προσπάθειας των μαθητών, αυτενεργούς εργασίας και πνεύματος συνεργατικού.

META TO ΜΑΘΗΜΑ

2.7. Αξιολόγηση - Ανατροφοδότηση των ομάδων

Η αξιολόγηση της ομαδικής εργασίας ποτέ δεν πρέπει να παραλείπεται, γιατί ανατροφοδοτεί τόσο τις ομάδες όσο και το δάσκαλο.

Τα κριτήρια αξιολόγησης πρέπει να είναι γνωστά στους μαθητές και να αναφέρονται και στα μαθησιακά αποτελέσματα (γνωσιολογικός τομέας) και στον τρόπο συνεργασίας και λειτουργίας της ομάδας.

Αξιολόγηση ακαδημαϊκής επίδοσης: Ο δάσκαλος με κοινά κριτήρια αξιολογεί το έργο των ομάδων.

Αξιολόγηση της λειτουργικότητας: Ο δάσκαλος κάνει προφορικές κρίσεις για τη συμπεριφορά των ομάδων κατά την ώρα της εργασίας και οι μαθητές συζητούν τα προβλήματα συνεργασίας που αντιμετώπισαν και αξιολογούν τη λειτουργικότητα της ομάδας.

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα καταθέσω τις δικές μου εμπειρίες από την εφαρμογή της Συνεργατικής Μάθησης στις τάξεις μου, στο γυμνάσιο, καθώς επίσης και τη συμβολή της στην ένταξη-ενσωμάτωση παιδιών με ειδικές ανάγκες στις κανονικές τάξεις.

Εφάρμοσα για πρώτη φορά τη Συνεργατική Μάθηση σε Α' τάξη Γυμνασίου. Ήταν μια τάξη με 33 παιδιά. Αρκετά από αυτά ήταν χαμηλής μαθησιακής ικανότητας και άλλα με διάφορα προβλήματα - ιδιαιτερότητες - στη συμπεριφορά τους. Κατόπιν συμβουλής του Εκπαιδευτικού Ψυχολόγου, ο οποίος και με ενίσχυε στις προσπάθειές μου, προσπάθησα να εφαρμόσω τη Συνεργατική Μάθηση με πρώτο στόχο τη δημιουργία “καλού κλίματος” στην τάξη και την ανάπτυξη καλών σχέσεων μεταξύ των παιδιών.

Χώρισα την τάξη σε ομάδες 3-4 ατόμων, ανομοιογενείς. Σε κάθε ομάδα υπήρχαν αγόρια και κορίτσια διαφορετικών ικανοτήτων. Σκόπιμα είχα βάλει σε ίδιες ομάδες κάποια παιδιά που συγκρούονταν μεταξύ τους.

Ομολογώ πως στα πρώτα μαθήματα απογοητεύτηκα. Φασαρία πολλή, φωνές, τσακωμοί, παιδιά χωρίς δεξιότητες και η ύλη που δεν προχωρούσε κανονικά... Ήταν φορές που ήθελα να φύγω και να τα αφήσω. Όμως, σταδιακά ήρθαν φορές που ήθελα να μένω και τα δειλινά να δουλεύω μαζί τους. Συμφιλιώθηκαν, αγαπούσαν να συνεργάζονται, δούλευαν σαν τις μέλισσες. Τα βοηθούσα, τα καθοδηγούσα, τα ενίσχυα, τα επαινούσα, χαιρόμουν μαζί τους. Τα μαθήματα κυλούσαν τώρα, τα παιδιά ήξεραν να εργάζονται. Η επίδοσή τους βελτιώθηκε, πολλές κρυφές ικανότητες των αδύνατων παιδιών ήρθαν στην επιφάνεια και τους έδωσαν χαρά και αυτοπεποίθηση.

Με αυτές τις εμπειρίες, εφάρμοσα τη συνεργατική εργασία στη Β' και Γ' τάξη στο μάθημα μου που πιστεύω ότι προσφέρεται ιδιαίτερα.

Πιο μεγάλα παιδιά τώρα, λιγότερες ανησυχίες, πιο δημιουργική και αποτελεσματική δουλειά.

Πολλά παιδιά που μπροστά σε όλη την τάξη δεν τολμούσαν να μιλήσουν, ενισχύθηκαν μέσα στην ομάδα. Άλλα πάλι, “καλοί μαθητές”, που είχαν την ικανότητα και παρακολουθούσαν και συμμετείχαν στο μάθημα της μονολιθικά οργανωμένης τάξης στην αρχή αντέδρασαν αρνητικά να συνεργαστούν με άλλους. Κι αυτοί έμαθαν μέσα από την ομάδα να αποδέχονται τους συμμαθητές

τους και να προσφέρουν τις γνώσεις τους για να ενισχύουν το κοινό έργο της ομάδας.

Μέσα σε τέτοια ατμόσφαιρα ενσωματώθηκε στο τμήμα μας η Μαρία, ένα κορίτσι με πρόβλημα κώφωσης (πλήρης κώφωση) που εντάχθηκε στο Γυμνάσιό μας, στην τάξη μας.

Καθόλου δε δίσταζε η Μαρία να ανοίξει το στόμα της και να προσπαθήσει - με τον τρόπο της, με τις κραυγές που έβγαιναν από την προσπάθειά της να μιλήσει - να συνεννοηθεί με τα άλλα παιδιά της ομάδας της. Τη βοηθούσε η οργάνωση της ομάδας κι έβλεπε τον κάθε ένα που μιλούσε, έβλεπαν και την ίδια. Μέσα στη μικρή ομάδα της δινόταν μεγαλύτερη ευκαιρία να εκφραστεί και η ίδια και να της εξηγήσουν το θέμα οι ίδιοι οι συμμαθητές της.

Ενισχύοντάς την οι συνεργάτες της μ' αυτό τον τρόπο δε δίσταζε μήτε στο σύνολο της τάξης να θελήσει να εκφραστεί, να πει.

Με τον ίδιο τρόπο βοηθήθηκαν και άλλα 3 παιδιά με κώφωση που εντάχθηκαν την επόμενη χρονιά στο σχολείο μας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στα προηγούμενα κεφάλαια αναφερθήκαμε στην έννοια, στα χαρακτηριστικά και τη σπουδαιότητα της συνεργατικής μάθησης. Ειδική αναφορά έγινε σε συγκεκριμένες έρευνες που απέδειξαν πόσο σημαντική είναι η μέθοδος αυτή για τη βελτίωση της επίδοσης και την προώθηση της ψυχικής υγείας και των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στη σχολική τάξη.

Το συμπέρασμα που ξεκάθαρα προκύπτει είναι πως η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, που μέσα στο παραδοσιακό σχολείο δύσκολα πετυγχάινεται, φαίνεται ότι μπορεί να επιτευχθεί με την εφαρμογή πιο ενεργητικών μαθησιακών διαδικασιών και συγκεκριμένα με τη συνεργατική μάθηση.

Για να μπορέσει το σχολείο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών και για να μπορέσει να διαμορφώσει πολίτες υπεύθυνους και ψυχικά υγιείς, πρέπει να αναπροσαρμόσει και τις διδακτικές του προσεγγίσεις. Μόνο έτσι θα μπορέσει η Παιδεία να παρακολουθήσει τις ραγδαίες κοινωνικές εξελίξεις που απαιτούν όλο και περισσότερο συλλογικότητα και συνεργασία.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Johnson & Johnson: Impact of goal and resource interdependence on problem-solving success (1989).
2. Davidson N.: Cooperative learning in Mathematics Addison-Wesley Publishing Co. USA (1990).
3. Ρήγας Αντ. Αθ.: “Θεμελιώδη προβλήματα της διδακτικής Μεθοδολογίας” έκδοση (1997), σελ. 38.
4. Χαραλάμπους Ν.: “Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη σχολική επίδοση” Λευκωσία (1996), σελ.27.
5. Χαραλάμπους Ν.: “Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη σχολική επίδοση” Λευκωσία (1996), σελ. 69-96.
6. Χαραλάμπους Ν.: “Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη σχολική επίδοση” Λευκωσία (1996).
7. Ματσαγγούρας Η.Γ.: “Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και Μάθηση” εκδόσεις Γρηγόρη Αθήνα (1987), σελ. 21.
8. Ματσαγγούρας Η.Γ.: “Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και Μάθηση” εκδόσεις Γρηγόρη Αθήνα (1987), σελ.23.
9. Meyer E.: “Ομαδική Εργασία στο σχολείο” 1984.
10. Slavin R.E.: Cooperative learning (1987).

11. Johnson & Johnson: Effects of cooperative competitive individualistic goal structures on achievement (1981).
12. Κανάκης Ι.Ν.: “Η οργάνωση της διδασκαλίας-μάθησης με ομάδες εργασίας (Θεωρητική θεμελίωση και πρακτική εφαρμογή) Αθήνα (1987).
13. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου: “Ενεργητική Μάθηση και Συνεργασία” Λευκωσία (1991).
14. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου: Επιμορφωτικά μαθήματα, θέμα: “Συνεργατική Μάθηση” (Αρ. Σεμ. Γ1656) Εισηγητής: Νεόφυτος Χαραλάμπους, Λευκωσία (1994).

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΘΗΣΗ

ΠΤΥΧΟΓ

371.36

γ. Κομφορόη [ισα]φ. φιλολογ

6063

5382

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Υπερ.Βιβλ/κης Χαροκόπειου Παν/μίου.954916

* 6 0 6 3 *

H

